

ХОРА ОТ ВСИЧКИ ЧАСТИ НА ТРАКИЯ И МАКЕДОНИЯ ПРИЮТЯВА ЗЛАТОГРАД ПРЕЗ ГОДИНИТЕ

Ефим Ушев

Някога, още при стартирането на „Златоградски вестник“ преди 35 години, ме занимаваше идеята за едно изследване за хора, родом от други краища на страната, а и от околните ни гържави, преминали през Златоград, т. е. живели тук, работили, създавали семейства, а впоследствие, по едни или други причини, или напуснали града, или пък останали в него до смъртта си.

Все пак, като един вековен регионален център (околийски, общински, религиозен, търговски, просветен, правен, военен и т. н.) за голяма част от Южните Родопи към него винаги през годините са се стичали хора и цели семейства било поради исторически сложили се обстоятелства при орязването на етническото българско землище, било поради назначаване на работа тук на пришълци от вътрешността на страната, но и поради маса други причини, разбира се. По-късно осъзнавах постепенно, че това е една непосилна задача, тъй като Златоград никога не е бил затворено селище с предимно местна автохтонна общност, в каквото се превръща донякъде след средата на двайсетте години на XX в., с влизането в сила на Ньойския мирен договор от 1919 г. А още повече, когато в годините на Студената война се поставя огромното телено съоръжение, очертаващо гържавната граница на страната, а в града се влизахте трудно, само с т. нар. открити листове, издавани

от милицията.

Като регионален център със свой хинтерланд, обаче, винаги чак до беломорските брегове, когато граница не е съществувала, градът ни е бил важно оживено средище, простиращо се като околия от Средногорци на север до Кирково на изток и чак до с. Синиково, Ксантийско на юг – една огромна открита територия, притегателна за множество хора от всичките балкански краища.

И това е, разбира се, едно щастливо историческо обстоятелство за района, защото именно то обуславя и бурното му икономическо и културно развитие в определени периоди от историята – приема и събира в себе си знанията, уменията и културата на множество хора, оставили така или иначе своя професионален и родов отпечатък върху жизнената снага на града и региона. Макар темата като такава да ми се виждаше твърде интересна и благодатна, трябваше да я огранича само до пребивавалите „външни“ от сегашните граници на страната. И така преди години публикувах текстове за заселилите се и оставили ярка диря в културата на града руски граждани белоемигранти, спасили се с помощта на българското царство от кървавата вакханалия на гражданската война в Русия след большевисткия преврат през 1917 г. (Известно е, че страната ни приема на територията си общо около 60 хил. души руски бежанци през 20-те-30-те години на XX в.) С това извадохме от забвение цяла редица заслужили за града хора, развивали театралното и оперетното изкуство, сложили началото на различни школи за музика и за музикални инструменти към читалището, с които Златоград доста се прочува, и пр. Същата тема бе продължена по-късно и също имаше успех сред читателите, защото се отнасяше за днешните заселили се тук руски граждани, които не бяха малко, предимно жени, омъжили се за златоградски гастарбайтери в Русия,

работили по гърводобива, а и не само там, по времето на СССР. Но и периодично пристигащи и заживяващи в града съветски специалисти по линията на рудодобива в ГОРУБ-СО. Така те също бяха оформили по едно време тук стабилно руско-съветско „братство“, на което властта гледаше твърде почтително и разбира се – старателно обгрижваше. С течение на времето попадах на интересни документи, в които се изброяваха, а в други мимоходом се споменаваха лица и фамилии, които освен че „пасваха“ на интересувашата ме тема, но повечето от тях не бяха известни и разширяваха географията на пребиваващите в Златоград хора, трайно заселили се, чиито фамилии и до днес съществуват. Но и такива, вече отдавна изчезнали, неизвестни днес, за много от които става дума и в капиталния труд за историята на родовете в Златоград от нашия краевед Величко Пачилов – „Златоградски родословия“.

По-нататък в този текст се спирам на имена и фамилии, пребивавали в Златоград, т. е. златоградчани, но с корен предимно от македонската и тракийската част от орязаното ни през годините отечество, без претенции, обаче, за някаква изчерпателност – това са просто хора, заселили се, живели и работили тук, данни за които вземам от няколко останали до днес и съхранени писмени документи, намиращи се и достъпни в наши архивохранилища: **Отчети на църковната българска община в Даръдере до Одринската митрополия, както и ревизионни доклади на главни учители към училищния отдел към Екзархията от края на 19 и началото на 20 в., налични като архивни единици в ЦДА; Списък с имена на златоградчани от 1906/1907 г., съхраняван от Българската екзархия; както и Регистър на починалите жители на Златоград, воден от 1913 г., съхранен в архива на местната черква „Св. Богородица“, предоставен ми преди време от покой-**

ния вече отец Константин.

Като започвам с първите споменати архивни единици, там намираме сведение от 23. 02. 1893 г. за двама учители в нашето взаимно училище от 1852 г. – Георги Николов от Неврокоп, Пиринска Македония, на 22 години, завършил Солунската българска гимназия, който учителства за първи път, но на когото общината е определила 35 турски лири заплата. Срещаме името и на даскал Яков Димов Змейкович, от с. Вруток, Скопско, Вардарска Македония, завършил 4. клас в Пловдив, който е с 25 години учителски стаж, считано от учебната 1868/1869, но с определена заплата 25 турски лири. Т. е. с 10 лири по-малко от новопостъпилния млад даскал от Неврокоп. През учебната 1899/1900 г. училището в Златоград е с трима учители – Анастас Чешмеджиев от Устово, гл. учител, с 32 турски лири заплата, Илия Хаджигончов, местен, със заплата 25 турски лири, и Мария Даригерска от Устово, със заплата 19 турски лири.

Учебната 1900/1901 г. е с трима учители – К. Трифонов от с. Баница, Серско, Беломорска Македония, гл. учител, определена заплата 30 турски лири, Иван Сагрезамов от гр. Гумендже, Солунско, Беломорието, заплата 30 турски лири. Учителка тогава е и Ана Иванова от Одрин, Източна Тракия, с определена от църковната ни община заплата 20 турски лири. Учебната 1901/1902 г. школото започва с трима учители – Атанас Бочуков, гл. учител (не се отбелязва откъде е родом), Илия Хаджигончов, завършил 2. клас в Златоград; Евгения Евгениева от Лозенград, Одринско, Източна Тракия, завършила 5. клас. За още един учител от Одрин се споменава в Златоград за учебната 1902/1903 г. и това е Г. Попкиров, завършил гимназия там, започнал тук със заплата 30 турски лири. През учебната 1909/1910 г. като учители тук са Д. Ив. Караманджуков, 25-годишен, родом от Чокманово, Ахъчелебийско, заплата 28 турски

лири, както и С. Димитрова от Димотика, Западна Тракия, 21-годишна, завършила 6. клас в Солун. В Даръдере ѝ определят заплата 26 турски лири. В един от докладите се отбелязва и „последната парична помощ от Екзархията за Яков Змейкович“, тя е за 1910 г. Кое е ново потвърждение за моето твърдение, че годината, в която умира Яков, е именно 1910-а (виж статията ми „За Яков Змейкович и годината на неговата смърт“, сп. „Будител“, бр.4/2023). В разглежданите тук документи е отбелязана и последната негова учителска заплата в Златоград, която е за учебната 1898/1899 г.

Преминавайки към споменатия по-горе документ от Българската екзархия за населението на Даръдере през 1906-1907 г., редно е да кажем, че в цялостен вид той е анализиран и публикуван от езиковеда Г. Митринов в „Златоградски вестник“, бр. 18 и 19/2023-а и бр. 3, 4 и 5/2024 г. Точно от него вземаме само имената на онези златоградчани, които са с корен от селища в днешните тракийски и македонски земи, останали във владение на съседни гържави. Непременно ще ни направи впечатление, че много от тях носят фамилиите си, формирани от родните им места, от които идват и продължават живота си в Златоград.

Така Вашилке/Василка Зърнова е от с. Зърнево, Неврокопско, Пиринска Македония.

Деспина и Ангел Крушовалиеви, са от с. Крушево, Демирхисарско, Беломорска Македония.

Кирко Серазлиев пък е от гр. Серес/Сяр, Беломорието, и оттам идва фамилията на днешния златоградски род Серазлиеви.

Никола Ангелов, 40-годишен учител по това време тук, е от с. Висока, Лъгадинска околия край Солун, Беломорието.

Харалан Атанасов, 48-годишен хлебар, и 37-годишната

му съпруга Клеопатра, са от близкия гр. Пломюрджина, Западна Тракия. Оттам, естествено, е отбелязана и 10-годишната им внучка Докса Николова.

Благой Атанасов е от с. Бобища, Костурско, Беломорието, както и неговата съпруга Катерина, и бабата Доца Константинова. Благой умира в Златоград на 86-годишна възраст.

За Яна Георгиева, 49-годишна вдовица на Наум, е отбелязано само, че е от Македония.

Руса Русинова, Младен Запренов и Коста Запренов, всички от Борисовград, България (дн. гр. Първомай).

Илия Николов, женен за Злата, която е тук учителка, родом от Огрин.

Никола Ангелов е от с. Висока, Лъгадинска околия край Солун, Беломорието, а Иванка Г. Хекимова – също от с. Бобища [Костурско] в Беломорска Македония.

Отбелязаната също така фамилия Коручеви се свързва с махала Куруч (Куру махале), около р. Куру чай (Сушица), близо до с. Джуванци (дн. Котани, Ксантийско).

Иван, Филип и Георги Ташутови идват в града ни от остров Тасос, близо до гр. Кавала.

В родопските говори наименованието Тасос се произнасяло Ташус. От тях са даръдерските родове Ташозлиеви и Ташутеви.

Стигаме до третия изворов документ, който тук ползваме – този от нашата Стара църква, воден, както казахме, от 1913 г. и отразяващ починалите и погребани в нея след тази година златоградчани. От него вземаме само онези имена, свързани родово-териториално с някогашните български села и градове, днес във владение на чужди държавни образувания.

Така разбираме, че живелият и починал в Златоград Димитър Коцев Делчев е родом от гр. Неготин, Вардарска

Македония, дн. РСМ. Починал е на 51 години на 31 октомври 1930 г.

Борис Васил Шопов е родом от Солун, Беломорието, починал тук на 18 декември 1919 г., само на 25 години.

Сава Анастасов Камжеров е записан като роден в с. Габрово, Пломбурджинско, починал на 13 януари 1920 г., на 80 години.

Д-р Христо Гюранов, родом от гр. Солун, Беломорието, е починал на 23 октомври 1922 г., на 45-годишна възраст.

Мария Никола Куклева, родом от Ксанти, Западна Тракия, починала на 29 декември 1922 г. на 76-годишна възраст.

Анастасия Иванова е родена в Цариград/Истанбул и почива в Златоград на 14 януари 1925 г. само на 15 години.

Елена Георги Гюранова – от Солун, Беломорска Македония, живее в града до 92-годишна възраст, починала на 5 август 1927 г.

Атанас Петров Ишев – от с. Габрово, Ксантийско, Западна Тракия, почива в Златоград на 16 март 1930 г. на 45-годишна възраст.

Георги Пандов Чичеринов, родом от с. Смърдеш, Костурско, Беломорска Македония, почива на 17 август 1931 г. на 62 години.

Христо Никола Манолов, родом от гр. Кукуш, Беломорска Македония, починал на 10 февруари 1934 г. на 75 години.

Мария Лазар Падинска – родом от гр. Кукуш, Беломорска Македония, починала на 28 ноември 1934 г.

Екатерина Костагин Симеонова, от с. Габрово, Ксантийско, Западна Тракия, починала на 30 октомври 1937 г.

Никола Хаджуангелов Христов, от с. Висока, Солунско, Беломорска Македония, починал на 20 юни 1938 г. на 75 години.

Султанка Атанас Тенекеджиева – родом от с. Чурилово, Костурско, Беломорска Македония, починала на 23 юли

1941 г. на 96-годишна възраст.

Славка Никола Хекимова – родом от гр. Енидже Вардар, Беломорска Македония, починала на 24 февруари 1942 г. на 26 години.

Александър Йовев Кръстев, родом от с. Дикава, Сурдулишко, Западни покрайнини, дн. в Сърбия. Починал в мина Пирин на 19 януари 1944 г. на 52 години.

Александър Димов Миланов, родом от с. Дикава, Сурдулишко, Западни покрайнини, починал в мина Пирин на 19 януари 1944 г. на 34-годишна възраст.

Мария Желязко Рускова, родом от с. Тарфа, Чаталджанско, Мала Азия, починала на 28 юли 1946 г. на 47 години.

Анастасия Теохар Теохарова, родом от с. Хрупица, Костурско, Беломорска Македония, починала на 7 септември 1946 г. на 86 години.

Костагина Миладин Петрова – родена в гр. Кичево, Вардарска Македония, починала на 5 май 1947 г. в мина Пирин на 82-годишна възраст.

Илия Илиев Картулев, роден в с. Ловча, Драмско, Беломорска Македония, починал на 1 ноември 1952 г. на 57 години.

Горка Генади Бечева – родом от с. Мокреш, Костурско, Беломорска Македония, починала на 3 май 1956 г. на 35-годишна възраст.

Саракин Ангелов Саракинов, роден в с. Еникьой, Дедеагачко, Западна Тракия, починал на 20 ноември 1956 г. на 54-годишна възраст.

Георги Димов Карадимов – роден в с. Еникьой, Ксантийско, Западна Тракия, починал на 20 юли 1959 г. на 58 години.

Дори само в този кратък опис на златоградски имена в течение на немалък времеви отрязък ясно проличава средищната обединителна роля на българския етнически елемент в тази малка родопска покрайнина, традиционно

приютяваща различен и твърде пъстър във всяко отношение народ, винаги живял с тях в съдружие и сговор, независимо от верски или етнически различия. И може би именно това формира пословичната толерантност в този град, почвата, даваща възможност за откриване на първото килийно българско училище (1830-1832 г.) и първата българска християнска черква (1834 г.) за

тази част на планината. Но и немалко на брой мюсюлмански храмове, разбира се, тъй като местните българи мохамедани са били преобладаващият като количество елемент в региона, поне през последните 2-3 века. Защото е имало времена, статистиките през вековете са категорични, когато българите християни са били мнозинството тук.

Изнесените тук имена от всички български краища отново очертават не само границите на българското етническо землище, но и показват на някои съседни земи днес, че и именната система в изброените региони, българите от които са се стичали в Златоград, е само и единствено българска. Дори единствено този факт оправдава публикуването на иначе скучноватия, може би, „списък“, а и текст като цяло... (От книгата „Избрани страници“, т. 1, „Славена“, Варна, 2024, за чието два тома авторът бе удостоен с наградата „Станислав Сивриев“ – б. р.).

Ефим Ушев

Избрани страници I

Ефим Ушев

Избрани страници I

- Из историята на Златоград и на Родопите
- Публицистика – факти, срещи, коментари

издателство
СЛАВЕНА